

Privatizácia lesov a jej vplyv na krajinu

Privatizácia je dnes základným nástrojom, ktorým naša spoločnosť rieši komplex problémov a na ktorý sa spolieha, že jej pomôže vymaniť sa z hospodárskeho úpadku. Zavádzanie trhových vzťahov nie je však všeliakom. Na dosiahnutie všestranného spoločenského rozvoja iba privatizácia nestačí, ba možno povedať, že v našej súčasnej situácii v oblasti kultúry a morálky je skôr v rozpore s potrebami pospolitosti.

Bez akejkoľvek diskusie treba súhlasiť s navrátením lesov pôvodným vlastníkom. Veď ide o odstránenie krívd napáchaných odňatím vlastníckych alebo užívateľských práv majiteľom lesov.

Ak aj apriórne odmietneme tvrdenie, že vlastníci sa usilujú svoj les len využiť ako lukratívny zdroj príjmov, musíme pripustiť, že zväčša nemajú odkiaľ vziať finančné prostriedky na obhospodarovanie lesov, iba z predaja dreva. Vlastník sa teda, či už chce či nechce, musí správať trhovo, a potom musí byť jeho základnou filozofiou filozofia podnikateľská. Lesy však vyžadujú neustále zveľaďovanie, aby mohli plniť všetky svoje funkcie:

1. Lesy majú predovšetkým *životne dôležitú a nezastupiteľnú verejnoprospešnú neprodukčnú funkciu*. Produkujú kyslík, regulujú dusík, tlmia škodlivé žiarenie, zachytávajú choroboplodné zárodky, čistia a regulujú vodu atď, atď. Mali by prispievať k zlepšeniu veľmi zlého zdravotného stavu obyvateľstva Slovenska, na ktorom má výrazný podiel i znečistené životné prostredie.

2. S lesmi súvisí aj *rozvoj nášho najrentabilnejšieho podnikania - turizmu*. Naše hory a lesy sú príťažlivé pre celú stredovýchodnú Európu, teda pre zhruba 130 miliónov ľudí. Turizmus je približne trojnásobne efektívnejší než náš najatraktívnejší priemysel.

3. *Lesy sú producentom najdôležitejšej domácej a k tomu obnoviteľnej suroviny - dreva*. Jeho význam bude rapídne stúpať s úbytkom fosílnych surovín. Ak by sa nám nepodarilo vytvoriť takú štruktúru lesov, aby sme mohli v budúcnosti ťažiť ich plný produkčný potenciál, boli by sme asi najchudobnejším štátom Európskeho spoločenstva.

4. Prechádzajúce funkcie môžu naše lesy splniť len vtedy, ak budú zdravé. Žiaľ, v súčasnosti sú poškodené na viac ako 70 % synergickým účinkom imisií a extrémneho sucha. *Ich existencia je ohrozená* tak, ako ešte nebola nikdy. Prvoradou úlohou je teda znížiť tieto negatívne účinky a miestami priam zachrániť lesy pred úplným zničením.

V tejto súvislosti sa natiška otázka, ktorá vlastnícka forma môže lepšie prispieť k záchrane lesov, aby mohli plniť všetky svoje funkcie.

Hoci vlastník lesa má, pochopiteľne, záujem o zdravé lesy, nemá možnosť urobiť účinné kroky na eliminovanie škodlivého vplyvu imisií. Rozhodujúce je totiž obmedzovanie a odstraňovanie zdrojov emisii. Úloha je o to ťažšia, že polovica z nich je v zahraničí. Tu môžu účinne zasiahnuť len hospodárske, politické a verejné orgány, nie majiteľ lesa.

Konzumentmi verejnoprospešných funkcií lesa sú všetci obyvatelia, nie iba vlastníci lesa. O zdravé prírodné prostredie má záujem celá spoločnosť. Majiteľ lesa nie je nijako zainteresovaný na poskytovaní verejnoprospešných funkcií, lebo štát mu za to nedáva nijaké protihodnoty.

Podobne je to s turizmom. O vytváranie podmienok na domáci, či cudzinecký ruch môže mať vlastník lesa záujem len ojedinele, prevažne ho nemá vôbec. Aj tu dominuje záujem spoločnosti.

Priorityným predmetom záujmu každého vlastníka lesa je bezpochyby produkcia dreva. Ale výťaž sa získa až na konci približne storočného výrobného cyklu. Počas neho treba však vynakladať prostriedky na výchovu a ochranu porastov, to znamená, že vložené financie sa vrátia až po dlhých desaťročiach. Vlastník je pritom pod tlakom krátkodobej ekonomiky; potrebuje získať peniaze v čo najkratšom čase. Len štát je vstave subvencovať zveľaďovanie lesov a zabrániť ich preťaženiu (vo veľmi často sa vyskytujúcich prípadoch). Takto to riešia vo všetkých krajinách s rozvinutou trhovou ekonomikou.

A napokon, predovšetkým štát si môže dovoliť obmedziť ťažbu v súčasnosti a odsúvať ju na ďalšie roky, aby sa tak vytvorili zásoby, ktoré umožnia v budúcnosti výťaž vo výške plného produkčného potenciálu lesov.

Pozrime sa teraz na praktickú stránku problematiky. Začnime právnym hľadiskom.

Odobratie lesov pôvodným majiteľom riešil postupne celý rad legislatívnych (ale aj mimoprávných) opatrení. Väčším držiteľom sa lesy odobrali bez náhrady podľa zákona č. 142/1974 Zb. o revízii pozemkovej reformy a potom podľa zákona č. 46/1948 Zb. o novej pozemkovej reforme. Zoštátňenie mestských lesov stanovil zákon č. 279/1949 Zb. o financovaní hospodárenia národných výborov. Urbárske a podobné lesy sa prevzali v zmysle zákona SNR č. 2/1958 Zb. A celý proces zoštátňenia ukončil zákon o lesoch č. 61/1977 Zb.

Navracanie lesov súkromným vlastníkom, urbárskym a pod. spoločnostiam upravuje zákon FZ č. 229/1992 Zb. o pôde, v znení zákonov č. 93/1992 Zb. a č. 293/1992 Zb. SNR. Lesy

obecné a mestské sa preberajú podľa ustanovení zákona č. 138/1991 Zb. SNR o majetku obcí a doplnku č. 306/1992 Zb. A pokiaľ ide o lesy cirkevné a náboženských spoločností je pripravený návrh zásad zákona NR SR zo 6. 5. 1993 o ich navrátení.

Stojí za zmienku, že po vzore z ČR ozval sa aj u nás jeden hlas za privatizáciu aj kmeňových štátnych lesov. Návrh ako hrubý omyl celá slovenská lesnícka i nelesnícka spoločnosť odmietla.

Do konca 1. polroka 1993 sa pôvodným vlastníkom vrátilo asi 380 000 ha, čo nie je ani polovica výmery, ktorá sa má odovzdať.

Navracanie lesov naráža na vážne ťažkosti predovšetkým pre komplikácie pri dokazovaní vlastníctva v zmysle § 16, ods. 1, zákona č. 330/1991 Zb. Teraz však NR SR odsúhlasila novelizáciu zákona o pôde (229/1991 Zb.). Lesné porasty sa budú odovzdávať vlastníkom v ucelených častiach. Toto riešenie podstatne skráti zdĺhavý procedúru dokazovania vlastníctva a čo je ešte dôležitejšie, takto sa zabezpečí udržateľný rozvoj v plnení verejnospoločenských funkcií lesa a v produkcii. Takýto postup je zárukou trvale nezmenšenej obnoviteľnosti drevnej produkcie. Tento zásadný význam, ako aj prednosti v racionálnejšom spoločnom, nie rozptýlenom drobnom individuálnom obhospodarovaní združených lesov, pochopili zákonodarcovia už v minulom storočí. Pri vydeľovaní lesov pre urbárikov vytvorili nedeliteľné spoluvlastníctvo lesov (r. 1848, v lesnom zákone XXXI/1879 i v zákone XIX/1898).

Ako sme už konštatovali, privatizácia neprináša výhľad na zlepšenie ani jednej zo 4 funkcií lesov. Práve naopak, zvýšili sa tlaky presadzovania vlastníckych individuálnych práv v lesoch. Majitelia sa usilujú disponovať svojím majetkom podľa svojich predstáv a záujmov, zvyšuje sa riziko porušovania odborného prístupu k hospodáreniu v lese, stúpa nebezpečenie, že sa budú nadmerne odčerpávať drevné zásoby a lesná pôda sa bude využívať na stavebné alebo iné účely.

Privatizáciou lesov sa ovplyvní charakter krajiny priamo alebo nepriamo. V kvantitatívnom zmysle zvýšením alebo znížením podielu lesov a v kvalitatívnom udržaním, zlepšením, ale neraz aj zhoršením plnenia funkcií lesa v krajine.

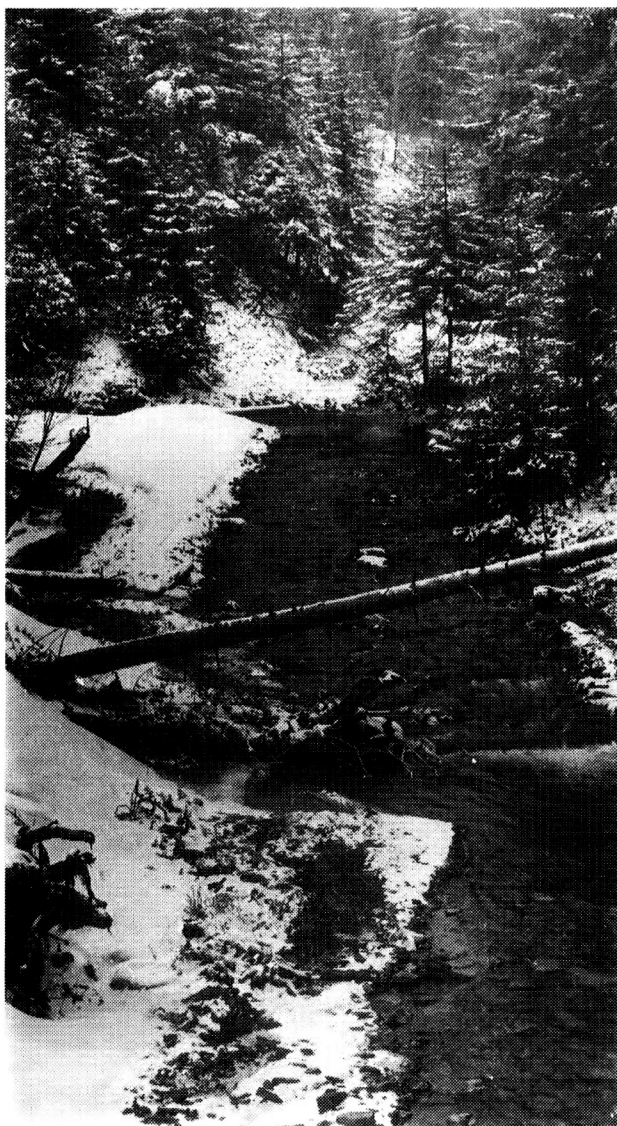
Odlesňovanie v krajinných celkoch, či už legálne, ale obzvlášť nelegálne, predstavuje v slovenských prírodných pomeroch a pri vývojom vyselektovaných krajinných prvkoch vždy, až na výnimky, nežiadúci zásah. Ochudobní sa ním krajina o veľmi cennú, neraz najcennejšiu, pôvodným ekosystémom najbližšiu, krajinnú zložku. Zníženie lesnatosti, a najmä odkrytie lokalít často neurgického významu, naruší doterajšiu rovnovážnosť krajiny. Našťastie, podľa súčasných poznatkov sa nepredpokladá odlesňovanie vo väčšom rozsahu, ale aj tak sa mu, pochopiteľne, musia položiť účinné prekážky.

Legislatívnu zábranu odlesňovania obsahuje zákon o lesoch č. 61/1977 Zb., najmä v druhom oddieli v § 4-9 a zákon FZ o životnom prostredí č. 17/1991 Zb. Tu sa vylučujú zásahy do krajiny, ktoré môžu spôsobiť podstatné zmeny v biologickej rozmanitosti a štruktúre ekosystémov. V pripravovanom novom komplexnom zákone o lesoch sa programuje zvýšenie ochrany lesného pôdneho fondu (vrátane odvodov za odňatie

lesnej pôdy a pokút za nelegálne odlesnenie) a postupné odsúdenie zásahov, ktoré narušili celistvosť lesného pôdneho fondu.

Legislatívnym východiskom zmien medzi poľnohospodárskym a lesným pozemkovým fondom sú ustanovenia zákona o pozemkových úpravách č. 330/1991 Zb. Pozemkové úpravy sú jasným následkom privatizácie v poľnohospodárstve a lesníctve. Budú sa vytvárať pôdne ucelené hospodárske jednotky podľa potrieb vlastníkov pozemkov a celospoločenských požiadaviek na tvorbu krajiny, životné prostredie a umiestnenie výstavby. Zdôrazňuje sa zlepšenie ekologickej stability v územnom systéme krajiny, čo bude vyžadovať **zalesňovanie nelesných pôd** vhodných práve na tento účel. Podľa našich starších kalkulácií má les z ekonomického hľadiska prednosť

pred poľnohospodárskym využitím trávnych porastov (pastvou hovädzieho dobytku a oviec) len na pôdach náchylných na eróziu a tam, kde možno získať výsledky v lesnej produkcii vo veľmi krátkej dobe (škôlky, plantáže vianočných stromčekov a pod.).

Rozsah zalesňovania nelesných pôd dosť významne ovplyvní útlmový program v poľnohospodárstve, prijatý ešte federálnou vládou, ktorý prevzala aj vláda SR, pravda, po rozumnom, naším prírodným pomerom zodpovedajúcom znížení rozlohy pôd na zalesnenie. Na štúdiu tohto programu v súčasnosti pracuje Lesoprojekt Zvolen s spredpokladmi na najbližšie roky a s výhľadom do r. 2000. Malo by ísť o desaťtisíce hektárov. V tomto zmysle bude privatizácia lesov pozitívne vplývať na tvorbu krajiny.

Kvalita štruktúr lesných krajinných prvkov je činiteľom, ktorý rozhoduje o tom, v akej miere plnia lesy svoje poslanie v krajinnom celku. Kvalita týchto štruktúr bude závisieť od toho, ako sa podarí uplatňovať v privatizovaných a štátnych lesoch správne hospodárenie.

Súčasná situácia, najmä v lesoch, ktoré si pôvodní vlastníci ešte neprevzali, v posledných rokoch miestami prerástla do kritického stavu (Kysuce, Orava...). Ani pomery v už reprivatizovaných lesoch nie sú uspokojivé. Predstavy vlastníkov lesov o svojich právach sú často prehnane a poznatky o povinnostiach nedostatočné. O personálnom zabezpečení hospodárenia lesnými odborníkmi sa práve v tomto období rokuje. Štátna správa lesného hospodárstva je už síce ustanovená, ale ani tá nie je obsadená tak, aby mohla perfektne dozerať na hospodárenie v reprivatizovaných lesoch. A organizácia pre hospodársku úpravu lesov - Lesoprojekt, tvorca lesných hospodárskych plánov (usmerňujúcich hospodárenie na 10 rokov) je práve v období úvah o spôsobe a miere privatizácie. To sú všetky znaky nekonsolidovaných podmienok na hospodárenie.

Vzhľadom na dlhodobú vysokú úroveň riadenia lesníctva na Slovensku možno očakávať, že po prekonaní prechodného obdobia sa opäť zabezpečí hospodárenie na dobrej úrovni. V prvom rade to vyžaduje prijať komplexný lesný zákon. Žiaľ, po odmietnutí kvalitného návrhu zákona (r. 1992 z politických dôvodov) začína sa legislatívna procedúra od začiatku.

Z hľadiska nevyhnutnosti zabezpečiť hospodárenie podľa environmentálnych potrieb možno odporučiť rad opatrení, ktoré by sa mohli legislatívne prijať:

- v málolesnatých oblastiach zvýšiť ochranu lesného pôdneho fondu (odlesnenie, až na ojedinelé výnimky, vylúčiť),
- posilniť ekologickú stabilitu lesných krajinných prvkov maximálnym priblížením sa k parametrom prirodzených lesných ekosystémov (minimalizovaným uplatňovaním ekonomických hľadísk v týchto ukazovateľoch, presadzovaním prírode blízkych spôsobov hospodárenia - podrastového a výberkového),
- do lesného pôdneho fondu previesť len plochy, ktoré sa nedajú nijakým vhodným spôsobom poľnohospodársky využiť a všetky pôdy ohrozené eróziou,
- v hospodárskej úprave lesov rozšíriť veličiny, ktorými sa vyjadruje stav lesných porastov, stavajú ciele a sledujú výsledky hospodárenia, o ukazovatele výstižnejšie definujúce kvalitu štruktúry lesov z krajinárskeho hľadiska (napr. sociologická štruktúra výstavby, veľkosť korún, a i.). Podporiť sústavu sledovania dlhodobých výsledkov hospodárenia. Zdokonaľiť systém monitoringu zdravotného stavu lesov, aby zachytil aj v krajine rozptýlené lesné porasty,
- posilniť štátnu správu lesného hospodárstva, aby mohli byť všetky lesné krajinné prvky pod dohľadom...

* * *

Privatizácia lesov síce neprináša efekt ako vo výrobných odvetviach a v súčasnosti zvyšuje riziko negatívneho vplyvu na úroveň hospodárenia, predsa však komplexom opatrení, najmä legislatívnych, budú sa môcť lesy zveľaďovať aj podľa potrieb rozvoja krajiny.